

נכנסתי מצד בית הספר, מצד דרום. והנה אני רואה את מטולה שרופה, הכל שרוף. בתים הרוסים בלי גגות, בלי חלונות, ערימות לכלוך. ראיתי שלושה-ארבעה בתים, הגעתי עד הבית שלנו וחזרתי. המראה היה כזה שלא יכולתי להחזיק מעמד. ברחתי משם וחזרתי לכפר כילה. לא הייתי צריך ללכת לבדי...

כאשר הגיע שניאורסון שכרנו שני סוסים עם מלווה מאנשי הקָק. עברנו בתל-חי ובכפר גלעדי, הכל היה שרוף. שניאורסון הראה לי את כל המקומות: "הנה כאן טרומפלדור נפגע, כאן שכב חבר זה וזה..." היינו הראשונים שהגיעו למקום.

המשכנו בדרך דרומה. עברנו את חלסה. ליד מחסום דרכים עיכבה אותנו קבוצת בדואים ודרשה שיוחזרו להם רובים שנלקחו מהם. מתברר שבאחד הימים עברה במחסום זה קבוצה מאנשי "השומר", ששימשו כשוטרים רוכבים בריטיים, ראו קבוצת בדואים שומרי המחסום יושבים והנשק מונח בצד, לקחו את הנשק והסתלקו, וכעת הבדואים דורשים שיוחזרו את הנשק, אחרת "לא יתנו ליהודים לעבור".

כל השיחה הזאת התנהלה בין הבדואים והמלווה שלנו. אנחנו עמדנו בצד. לבסוף הורשינו לעבור והמשכנו הלאה. זאת היתה פגישה עם בדואים כמחצית השנה אחרי עזיבת הגליל. אין ספק שלא היינו מצליחים לעבור בלי חסותו של הבק. מצב ההפקר נמשך, האנגלים לא התערבו, והצרפתים גם הם לא העזו להגיע לחולה. זה היה המצב באיזור בסוף הקיץ שנת 1920.

החל תהליך החזרה. חברת יק"א נרתמה לעניין והחלה בשיקום הבתים ההרוסים. החברה לא הרשתה לאיכרים לחזור לפני שהבתים יהיו מוכנים למגורים. בנאים תיקנו גגות, הרכיבו חלונות ודלתות. במבצע השיקום והבנייה עבדו אנשי מטולה, בעלי עגלות, בהובלת חומרי בניין. החומרים הובלו דרך החולה. איני יודע באיזה אופן התאפשר המעבר, אולי עברו עם ליווי. התחילו בעבודה עוד לפני הגשמים אותה שנה, וכשהחלו הגשמים המשיכו להוביל חומרי בניין, למרות הקושי. זכור לי מקרה שנסחפו שתי עגלות בנחל דישון והעגלונים הצליחו לקפוץ ולהינצל.

את המשפחות אשר עזבו את מטולה בזמן המאורעות, סידרה יק"א זמנית